

Julevsáme grammatihkkagirjásj

Lulesamisk grammatikkhefte

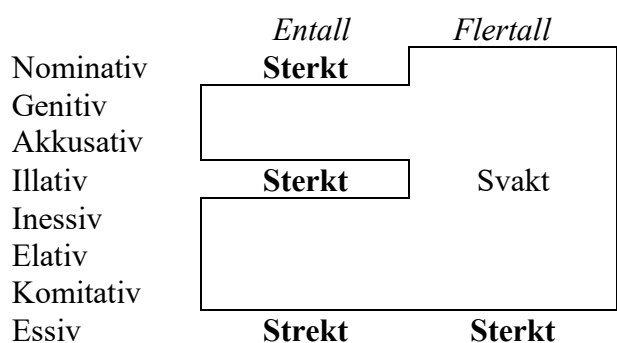
GÅKTU SUBSTANTIIVA SÄJÄDUVVI / hvordan substantiv bøyes

Nominativ	- grunnformen – betegner <i>noe</i> eller <i>den som gjør noe</i>
Genitiv	- <i>eieform/tilhørighet - tidspunkt</i>
Akkusativ	- <i>handlingen av verbet – HVA som blir gjort. Objektet i setninga.</i>
Illativ	- ved bruken av ordet <i>til</i>
Inessiv	- ved bruken av ordet <i>i</i> og <i>hos</i>
Elativ	- ved bruken av ordet <i>fra</i> og <i>av</i>
Komitativ	- ved bruken av ordet <i>med</i>
Essiv	- ved bruken av ordet <i>som</i> eller betegner det man er <i>midlertidlig</i>

Alle typer substantiv har disse endelsene.
Det skal være *én* vokal foran kasusendelse.

Bøyningsmønster for likestavelses-substantiv; (lik stavelse i nominativ entall og genitiv entall)

	<i>Entall (avtalåhko)</i>	<i>Flertall (moattelåhko)</i>
Nominativ	- ingen ending (sterk)	- ingen ending (svak)
Genitiv	- ingen ending (svak)	- j
Akkusativ	- v	- jt
Illativ	- j	- jda
Inessiv	- n	- jn
Elativ	- s	- js
Komitativ	- jn	- j
Essiv	- n	-n

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- bijlla	bijla
Genitiv	- bijla	bijlaj
Akkusativ	- bijlav	bijlajt
Illativ	- bijllaj	bijlajda
Inessiv	- bijlan	bijlajn
Elativ	- bijlas	bijlajs
Komitativ	- bijlajn	bijlaj
Essiv	- bijllan	bijllan

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- má nn á	máná
Genitiv	- máná	mánáj
Akkusativ	- mánv	mánájt
Illativ	- má nn áj	mánájda
Inessiv	- mánán	mánájn
Elativ	- mánás	mánájs
Komitativ	- mánájn	mánáj
Essiv	- má nn án	

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- goa ht e	goade
Genitiv	- goade	gá d ij
Akkusativ	- goadev	gá d ijt
Illativ	- goa ht áj	gá d ijda
Inessiv	- goaden	gá d ijn
Elativ	- goades	gá d ijs
Komitativ	- gá d ijn	gá d ij
Essiv	- goa ht en	

e → á i illativ entall

e → i foran **j**

oa → å (omlyd) pga. **i** eller **u** i andre stavelse

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- bas st i	basti
Genitiv	- basti	bastij
Akkusativ	- bastiv	bastijt
Illativ	- bas st ij	bastijda
Inessiv	- bastin	bastijn
Elativ	- bastis	bastijs
Komitativ	- bastijn	bastij
Essiv	- bas st in	

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- bie bb mo	biebmo
Genitiv	- bie bb mo	biebmoj
Akkusativ	- bie bb mov	biebmojt
Illativ	- bie bb mu j	biebmojda
Inessiv	- bie bb mon	biebmojn
Elativ	- bie bb mos	biebmojs
Komitativ	- bie bb mu j n	biebmoj
Essiv	- bie bb mon	

o → u i illativ og komitativ entall

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- Máhttu	Máhtu
Genitiv	- Máhtu	Máhtuj
Akkusativ	- Máhtuv	Máhtujt
Illativ	- Máhttuj	Máhtujda
Inessiv	- Máhtun	Máhtujn
Elativ	- Máhtus	Máhtujs
Komitativ	- Máhtujn	Máhtuj
Essiv	- Máhttun	

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- dållå	dålå
Genitiv	- dålå	dålåj
Akkusativ	- dålåv	dålåjt
Illativ	- dållåj	dållåjda
Inessiv	- dållån	dållåjn
Elativ	- dållås	dållåjs
Komitativ	- dållåjn	dållåj
Essiv	- dållån	

å i andre stavelse utales lang dersom stammekonsonanten(e) står i grad I.

Substantiv som ender på **-nis, -vis, -dus, -is** og **-lasj**; får *kun* veksling i 3.stavelse

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- tjielggidus	tjielggidusá
Genitiv	- tjielggidusá	tjielggidusáj
Akkusativ	- tjielggidusáv	tjielggidusáj
Illativ	- tjielggidussaj	tjielggidusájda
Inessiv	- tjielggidusán	tjielggidusáj
Elativ	- tjielggidusás	tjielggidusáj
Komitativ	- tjielggidusáj	tjielggidusáj
Essiv	- tjielggidussan	

Diminutivs substantiv; (kommer av genitiv entall)

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- báhtjasj	báhtjatja
Genitiv	- báhtjatja	báhtjatjaj
Akkusativ	- báhtjatjav	báhtjatjajt
Illativ	- báhtjatjaj	báhtjatjajda
Inessiv	- báhtjatjan	báhtjatjajn
Elativ	- báhtjatjas	báhtjatjajs
Komitativ	- báhtjatjajn	báhtjatjaj
Essiv	- báhtjatjan	

Handlernomen; kun kasusendelse

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- vuoddje	vuoddje
Genitiv	- vuoddje	vuoddjij
Akkusativ	- vuoddjev	vuoddjijt
Illativ	- vuoddj <i>á</i> j	vuoddjijda
Inessiv	- vuoddjen	vuoddjijn
Elativ	- vuoddjes	vuoddjijis
Komitativ	- vuoddjijn	vuoddjij
Essiv	-	vuoddjen

e → á i illativ entall

e → i foran j

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- áro	áro
Genitiv	- áro	ároj
Akkusativ	- árov	árojt
Illativ	- ároj	árojda
Inessiv	- árron	árrojn
Elativ	- árrós	árrójs
Komitativ	- árru <i>j</i> n	ároj
Essiv	-	árron

o → u i komitativ entall

Bøyningsmønster for ulikestavelses-substantiv; (ulik stavelse i nominativ entall og genitiv entall)

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- bena	bednaga
Genitiv	- bednaga	bednagij
Akkusativ	- bednagav	bednagijt
Illativ	- bednagij	bednagijda
Inessiv	- bednagin	bednagijn
Elativ	- bednagis	bednagijs
Komitativ	- bednagijn	bednagij
Essiv	- bednagin	benan

I alle ulikestavelses-substantiv får vi en 3.stavelsesvokal **-a** i *genitiv entall*.

a → i unntatt i genitiv –og akkusativ entall, samt nominativ flertall.

Ulikestavelses substantiv som ender på vokal i nominativ entall har to essivformer.

Ulikestavelses-substantiv har svakt grad i nominativ entall, mens de har sterkt grad i alt annet.

Guovtes – to personer

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- guovtes	guoktása
Genitiv	- guoktása	guoktásij
Akkusativ	- guoktásav	guoktásijt
Illativ	- guoktásij	guoktásijda
Inessiv	- guoktásin	guoktásijn
Elativ	- guoktásis	guoktásijs
Komitativ	- guoktásijn	guoktásij
Essiv	- guoktásin	

Nominativ	Svakt	
Genitiv		Sterkt
Akkusativ		
Illativ		
Inessiv		
Elativ		
Komitativ		
Essiv		Svakt

Har stadiesveksling; (de som ender på)

- ender på vokal i nominativ entall	vena, vednaga
- j	riebij, riehipiha
- s	máles, mállása
- v	njuovtjav, njuoktjama

Har *ikke* stadiesveksling; (de som ender på)

- k	hivsik, hivsiga
- m	månem, månema
- n	oarbben, oarbvena
- sj	ulmusj, ulmutja
- t	iehket, iehkeda

Kan ha stadiesveksling; (de som ender på)

- l	stiebil, stiebila / vuonjal, vuodnjala
- r	gahper, gahpera / såhkår, såhkkåra

Når substantiv ender på konsonant i nominativ entall, endres denne til 3.stavelser konsonant;

j → h	riebij, riehipiha
k → g	hivsik, hivsiga
sj → tj	ulmusj, ulmutja
t → d	iehket, iehkeda
v → m	njuovtjav, njuoktjama

Kontrakte substantiv;

Svakt grad (grad I) i nominativ entall, veksler så til grad III i alle andre kasuser (både entall og flertall). Endelsene *-oj*, *-åj*, *-es* i nominativ entall.

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- Ænoj	Æddnu
Genitiv	- Æddnu	Æddnuj
Akkusativ	- Æddnuv	Æddnujt
Illativ	- Æddnuj	Æddnujda
Inessiv	- Æddnun	Æddnujn
Elativ	- Æddnus	Æddnujs
Komitativ	- Æddnujn	Æddnuj
Essiv	- Æddnun	Ænon

o → u i alle kasus unntatt nominativ entall og (essiv).

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	- Máhttu-guovtes	
Genitiv	- Máhttu-guoktá	
Akkusativ	- Máhttu-guoktáv	
Illativ	- Máhttu-guoktáj	
Inessiv	- Máhttu-guoktán	
Elativ	- Máhttu-guoktás	
Komitativ	- Máhttu-guoktájñ	
Essiv	- Máhttu-guoktán	

e → á i alle kasus unntatt grunnformen (nominativ entall)

GÅKTU VERBA SÁJÁDUVVI / hvordan verb bøyes

Verb kan vi bøye i tid: nåtid, fortid og framtid.

Infinitiv (verbets grunnform), presens (nåtid), presens partisipp (-ende, gående, syklende osv.), preteritum (fortid), perfektum partisipp (ferdig fortid, har/hadde).

Supinum brukes når vi skal/har til hensikt å gjøre noe (norsk; for å...)

Finitte verb; bøyes i personer, tall, tider og modi

Infinitte verb; alle andre verb

Verbets *grunnform* eller *nevneform* kalles infinitiv og er en *infinitt* verbform.

mannat (å dra);

<i>finitt</i>	<i>finitt</i>	<i>infinitt</i>
manáv	iv	maná
manná	ij	maná

Likestavelserverb; ender i infinitiv på *-at, -et, -ot og -át.*

Likestavelserverb har *alltid* stadieveksling. Og har **svakt grad i 1.person og 2.person entall.** (mán, dán). Ellers sterkt grad.

Bøyningsendelse for LIKESTAVELSESVORB i *presens/nåtid*;

1.p. entall	(mán)	-v	<i>svakt</i>
2.p. entall	(dán)	-ingen ending	<i>svakt</i>
3.p. entall	(sán)	-ingen ending	sterkt
1.p. total	(máj)	-n	sterkt
2.p. total	(dáj)	-bihtte	sterkt
3.p. total	(sáj)	-ba	sterkt
1.p. flertall	(mij)	-p	sterkt
2.p. flertall	(dij)	-bihttit	sterkt
3.p. flertall	(sij)	ingen ending	sterkt

		Viedtjat	Boahtet	Doalvvot	Bárrát
1.p. entall	(mán)	viettjav	boadáv	doalvvov	bárráv
2.p. entall	(dán)	viettja	boadá	doalvo	bárrá
3.p. entall	(sán)	viedtjá	boahtá	doalvvu	bárrá
1.p. total	(máj)	viedtjin	báhtin	doalvvun	bárrin
2.p. total	(dáj)	viedtjabihtte	boahtebihtte	doalvvobihtte	bárrábihtte
3.p. total	(sáj)	viedtjaba	boahteba	doalvvoba	bárrába
1.p. flertall	(mij)	viedtjap	boahtep	doalvvop	bárráp
2.p. flertall	(dij)	viedtjabihttit	boahtebihttit	doalvvobihttit	bárrábihttit
3.p. flertall	(sij)	viedtji	báhti	doalvvu	bárrí

- at;** a → á alltid i 3.person entall presens
a → á når første stavelses vokal er kort og står i grad I. (mannat → manáv)
a → i i 1.p total og 3.p flertall
- et;** a → á alltid i 1., 2. og 3.p entall presens, perfektum partisipp og supinium
e → i i 1.p total og i 3.p flertall
e → å: jáhet – jádáv, gáhtset – gátsáv, vokalharmoni når første stavelses vokal er å.
- ot;** o → u i 3.p entall, 1.p total og 3.p flertall
- át;** å → i i 1.p total og i 3.p flertall

Bøyningsendelse for likestavelses-verb i *preteritum/datid*;

1.p. entall	(mán)	-v	<i>sterkt</i>
2.p. entall	(dán)	-ingen ending	<i>sterkt</i>
3.p. entall	(sán)	-j	svakt
1.p. total	(máj)	-jma	svakt
2.p. total	(dáj)	-jda	svakt
3.p. total	(sáj)	-jga	svakt
1.p. flertall	(mij)	-jma	svakt
2.p. flertall	(dij)	-jda	svakt
3.p. flertall	(sij)	-n	<i>sterkt</i>

		Viedtjat	Boahtet	Doalvvot	Bárrát
1.p. entall	(mán)	viedtjiv	báhtiv	doalvvuv	bárriv
2.p. entall	(dán)	viedtji	báhti	doalvvu	bárrri
3.p. entall	(sán)	vielttaj	báidij	doalvoj	bárráj
1.p. total	(máj)	vielttajma	báidijma	doalvojma	bárrájma
2.p. total	(dáj)	vielttajda	báidijda	doalvojda	bárrájda
3.p. total	(sáj)	vielttajga	báidijga	doalvojga	bárrájga
1.p. flertall	(mij)	vielttajma	báidijma	doalvojma	bárrájma
2.p. flertall	(dij)	vielttajda	báidijda	doalvojda	bárrájda
3.p. flertall	(sij)	viedtjin	báhtin	doalvvun	bárrin

- at;** a → i i 1.p og 2.p entall og 3.p flertall
- et;** e → i i alle personer
- ot;** o → u i 1.p og 2. p entall og 3.p flertall
- át;** å → i i 1.p og 2.p entall og 3.p flertall

Bøyningsendelse for ULIKESTAVELSE-VERB;

Ulikestavelsesverb; verbet **liehket** (å være), **nektings verbet** og **3-stavelsesverb**.

		Enstavelsesverb	Nektings verbet	3-stavelsesverb
1.p. entall	(mån)	lav	iv	viehkedav
2.p. entall	(dån)	la	i (illa)	viehkeda
3.p. entall	(sån)	la	ij	viehket
1.p. total	(māj)	lin	en	viehkedin
2.p. total	(dāj)	lihppe	æhppe	viehkedihppe
3.p. total	(sāj)	libá	æbá	viehkeba
1.p. flertall	(mij)	lip	ep	viehkedip
2.p. flertall	(dij)	lihpit	ehpit	viehkedihpit
3.p. flertall	(sij)	li	e (ælla)	viehkedi

Bøyningsendelse for ulikestavelses-verb i *preteritum*;

		Enstavelsesverb	Nektings verbet	3-stavelsesverb
1.p. entall	(mån)	lidjiv	ittjiv	viehkediv
2.p. entall	(dån)	lidji	ittji	viehkedi
3.p. entall	(sån)	lij	ittjij	viehkedij
1.p. total	(māj)	lijma	ejma	viehkedijma
2.p. total	(dāj)	lijda	ejda	viehkedijda
3.p. total	(sāj)	lijga	ejga	viehkedijga
1.p. flertall	(mij)	lijma	ejma	viehkedijma
2.p. flertall	(dij)	lijda	ejda	viehkedijda
3.p. flertall	(sij)	lidjin	ettjin	viehkedin

Ved nektende setninger settes verbet til 2.p entall; unntak -et verb der de får -e i stedet for -á.

- **iv la**
- **iv boade**
- **iv bårå**

Bøyningsendelse for KONTRAKTE (sammendratte)-verb;

Kontrakte verb ender på; **-át, -it, -ut** og **-åt** i infinitiv.

Kontrakte verb har verken diftongending eller stadiesveksling.

		Vuoddját	Rávvit	Riññgut	Låhkkát
1.p. entall	(mån)	vuoddjáv	rávviv	riññgub	låhkkáv
2.p. entall	(dån)	vuoddjá	rávvi	riññgu	låhkká
3.p. entall	(sån)	vuoddjá	rávvi	riññgu	låhkká
1.p. totall	(måj)	vuoddjá jin	rávvi jin	riññgu jin	låhkká jin
2.p. totall	(dåj)	vuoddjábihtte	rávvihihtte	riññgubihtte	låhkkábihtte
3.p. totall	(såj)	vuoddjába	rávvisa	riññguba	låhkkába
1.p. flertall	(mij)	vuoddjáv	rávvi	riññgub	låhkkáv
2.p. flertall	(dij)	vuoddjábihtit	rávvihihtit	riññgubihtit	låhkkábihtit
3.p. flertall	(sij)	vuoddjá ji	rávvi ji	riññgu ji	låhkká ji

Bøyningsendelse for kontrakte (sammendratte)-verb i *preteritum*;

		Vuoddját	Rávvit	Riññgut	Låhkkát
1.p. entall	(mån)	vuoddjáv	rávvi	riññgub	låhkkáv
2.p. entall	(dån)	vuoddjá	rávvi	riññgu	låhkká
3.p. entall	(sån)	vuoddjá	rávvi	riññgu	låhkká
1.p. totall	(måj)	vuoddjáv	rávvi	riññgub	låhkkáv
2.p. totall	(dåj)	vuoddjá	rávvi	riññgu	låhkká
3.p. totall	(såj)	vuoddjá	rávvi	riññgu	låhkká
1.p. flertall	(mij)	vuoddjáv	rávvi	riññgub	låhkkáv
2.p. flertall	(dij)	vuoddjá	rávvi	riññgu	låhkká
3.p. flertall	(sij)	vuoddjáv	rávvi	riññgub	låhkkáv

Endelser i preteritum;

1.p. entall	(mån)	-jiv
2.p. entall	(dån)	-ji
3.p. entall	(sån)	-j
1.p. totall	(måj)	-jma
2.p. totall	(dåj)	-jda
3.p. totall	(såj)	-jga
1.p. flertall	(mij)	-jma
2.p. flertall	(dij)	-jga
3.p. flertall	(sij)	-jin

Verb i PERFECTUM (*har spist/er kommet*);

Bøyes av verbet **liehket** i presens og *hovedverbet* i perfektum partisipp.

mån **lav boahám** - jeg **er kommet**
dån **la båråm** - du **har spist**

Verb i pluskvamperfektum (*har spist/er kommet*);

Bøyes av verbet **liehket** i preteritum og *hovedverbet* i perfektum partisipp.

mån **lidjiv hárrjiddallam** - jeg hadde trent
gånnå dáj árojda dalloj gå **lijda válldum?** - hvor bodde dere to da dere **hadde giftet dere?**

Verbformene boahám, båråm, hárrjiddallam og válldum kalles for perfektum partisipp.

Verb i SUPINIUM; (brukes når vi skal gi uttrykk for at vi *skal/har til hensikt* å gjøre noe)

Sumpinium av **likestavelser-verb**; *viettjatjit, boadátjit, doalvotjit, båråjtjit*

Sette ordet i **2.p entall (dån) + tjit**-endelse

Sumpinium av **ulikestavelser-verb**; *viehkeditjtjat*

Sette ordet i **grunnformen + tjat**-endelse

Sumpinium av **kontrakte-verb**; *vuoddjátjit, rávvitjit, riññgutjit, låhkkåtjit*

Sette ordet i **2.p entall (dån) + tjit**-endelse

Verb i TILSTANDSFORM; *Påbegynt, men ikke avsluttet handling*

Likestavelser-verb; grunnordet **-t + min**, *boahtemin, lájbbomin, mannamin, båråmin*

Ulikestavelser-verb; grunnordet **-t + men**, *viehkedimen*

Kontrakte verb; grunnordet **-t + min**, *vuoddjámin, rávvimin, riññgumin, låhkkámin*

PERSÅVNÅLASJ PRONOMEN / personlige pronomen

	<i>Entall</i>	<i>Totall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	mån, månnå	måj	mij
Genitiv	muv	munnu	mijá
Akkusativ	muv, muvva	munnuv	mijáv
Illativ	munji	munnuj	midjij
Inessiv	mujna	munnun	miján
Elativ	mujsta	munnus	mijás
Komitativ	mujna	munnujn	mijájjn
Nominativ	dån, dådnå	dåj	dij
Genitiv	duv	dunnu	dijá
Akkusativ	duv, duvva	dunnuv	dijáv
Illativ	dunji	dunnuj	didjij
Inessiv	dujna	dunnun	diján
Elativ	dujsta	dunnus	dijás
Komitativ	dujna	dunnujn	dijájjn
Nominativ	sån, sådnå	såj	sij
Genitiv	suv	sunnu	sijá
Akkusativ	suv, suvva	sunnuv	sijáv
Illativ	sunji	sunnuj	sidjij
Inessiv	sujna	sunnun	siján
Elativ	sujsta	sunnus	sijás
Komitativ	sujna	sunnujn	sijájjn

Inessiv av pronomen uttrykker at man **har** noe;

Mujna l (le) bijlla. Jeg har en bil.
Mujna li bijla. Jeg har biler.

Dujna l (le) bijlla. Du har en bil.
Dujna li (le) bijla. Du har biler.

Inessiv av pronomen uttrykker at man **ikke** har noe;

Mujna **ij la** bijlla. Jeg har ikke bil.
Dujna **ij la** bijlla. Du har ikke bil.

Mujna **ælla** bijlla. Jeg har ikke biler.
Dujna **ælla** bijlla. Du har ikke biler.

Når det vi ikke har står i *entall*, bruker vi også nektingsverbet i entall **ij** + hjelpeverbet **la**

Når det vi ikke har står i *flertall*, bruker vi også nektingsverbet i flertall **ælla**.

GATJÁLVISPRONOMEN / spørrepronomen

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Gut – hvem/hvilken, brukes bare om personer		
Nominativ	gut/guhti	gudi
Genitiv	gen	gej
Akkusativ	gev	gejt
Illativ	gen/gesi	gejda
Inessiv	gen/gænna	gejn
Elativ	get/gæssta	gejs
Komitativ	gejna	gej
Essiv		guhtin

Mij – hva

Nominativ	mij	ma
Genitiv	man	maj
Akkusativ	mav	majt
Illativ	man/masi	majda
Inessiv	man/manna	majn
Elativ	mat/massta	majs
Komitativ	majna	maj
Essiv		manen

Spørrepronomen hvem,hva (om personer) / reativ pronomen den som, det som (om ting)

Makkár, makkir – hva slags – bøyes ikke når det står som attributt.

TSUOJGGIMPRONOMEN / påpekende pronomen

Dat – den (der), **Dát** – denne (her), **Duot** – denne (der), **Dåt** – den der (lengst borte)

	<i>Entall</i>	<i>Flertall</i>
Nominativ	dat / dát / duot / dåt	da / dá / duo / då
Genitiv	dan	daj
Akkusativ	dav	dajt
Illativ	dasi	dajda
Inessiv	danna	dajn
Elativ	dassta	dajs
Komitativ	dajna	daj
Essiv		danen

Divtasvuona suohkan - Tysfjord kommune
Giellakonsulænnta – samisk språkkonsulent - 2016

